

รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา

A Volunteer Youth Development Model with Creative Media Based on Buddhist Psychology

จินห์จุฑา ศุภมงคล
Jinjutha Suphamongkol^๑

Received: *January 17, 2023*

Revised: *May 08, 2024*

Accepted: *August 29, 2024*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอผลพัฒนาและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธีแบบเชิงทดลอง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา ด้านจิตอาสา และด้านสื่อสร้างสรรค์ จำนวน ๑๗ รูป/คน กลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนชั้น ม. ๒-๓ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมิน สมุดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า ๑. คุณลักษณะของจิตอาสาปลูกฝังและส่งเสริมได้โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สังคัตถ ๔ และโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย ๑) การสร้างรูปแบบผ่านช่องทางออนไลน์ ๒) แนวทางในการสร้างกิจกรรมและการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักคิดแบบมององค์รวมและกิจกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ๒. ผลการพัฒนารูปแบบผ่านกระบวนการ ประกอบด้วยขั้นที่ ๑ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน ขั้นที่ ๒ การสร้างรูปแบบ ๒ ระยะ ได้แก่ ระยะจัดอบรมกิจกรรม ๒ วัน และ ระยะโครงการจิตอาสาสื่อสร้างสรรค์ในชุมชน ๓๐ วัน ผลของกระบวนการพัฒนามี ๖ ขั้น ได้แก่ ๑) การเป็นกัลยาณมิตร ๒) การรับรู้ความสามารถของตน ๓) ด้านความเป็นจิตอาสา ๔) การรู้เท่าทันใจ รู้เท่าทันสื่อ ๕) การเสริมสร้างทักษะบนโลกโซเชียล และ ๖) การสร้างเครือข่ายจิตสำนึกดีเพื่อชุมชน ๓. ผลประเมินการใช้รูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมทั้งในภาพรวมและรายด้าน กลุ่มเยาวชนมีพฤติกรรมจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยาก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ: การพัฒนา, จิตอาสา, เยาวชน, สื่อสร้างสรรค์, พุทธจิตวิทยา

^๑ กรรมการผู้จัดการบริษัท Icon Studio Company, Bangkok, Thailand, อีเมล:
Jinjutha.psy@gmail.com.

Abstract

The purposes of this research were to present the results of the development and evaluation of the using volunteer youth development model with creative media based on Buddhist Psychology. The research methods were an experimental mixed-method design by qualitative research and quasi-experimental research. The 17 key informants were experts in Buddhism, psychology, volunteerism and creative media. The sample were 30 youths of grade 8-9 in Phra Nakhon Sri Ayutthaya. Measurements were performed before and after the experiment. The research tools were assessment forms, notebook and participatory observations. Data were analyzed by mean, percentage, standard deviation, t-test and content analysis. The research shown that 1. Characteristics of volunteer spirit can be cultivated and promoted by integrating *Sikkhāttaya*, *Saigahavatthu* and *Yonisomanasikāra*. which consisted of 1) model creation through online channels (2) guidelines for developing, encouraging holistic thinking in youth and raising public awareness 2.

The end outcome of the process for developing a model consisted of 1) model creation through online channels, 2) guidelines for creating youth activities and development, namely: to know how to think in a holistic way, to create public awareness activities, to create a process to show examples, to take into account the psychology principles, applying to scouts and red cross activities, to use group activities as a leader and a follower, networking and through group processes and participation 2. Drafting a model for enhancing moral consciousness according to Buddhist psychology consisted of step 1; basic theoretical concepts, and step 2; model building in 2 phases, namely a 2-day activity training phase and a 30-day creative media volunteer project phase. The results of the development process consisted of 6 stages as follows: 1) being a true friend, 2) self-efficacy, 3) volunteerism 4) instant literacy media literacy, 5) promoting social media skills and 6) building a network of good conscience for the community 3. The result of the model assessment found that both in overall and each aspect, volunteer behaviors according to Buddhist psychology of youths before and after participating in the activities were significantly different at the statistical level of .01.

Keywords: Development, Volunteer Spirit, Youth, Creative Media. Buddhist Psychology



๑. บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากความก้าวหน้าของ เทคโนโลยีต่าง ๆ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและ สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ซึ่งกระแสการเร่งพัฒนา และเศรษฐกิจที่บีบรัด ได้ส่งผลกระทบต่องาน ชีวิตของคนในสังคมไทยให้เกิดการแข่งขัน มีค่านิยมทางวัตถุสูง เกิดการเอาเปรียบซึ่งกัน และกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม ขาดการพัฒนาทั้งคุณธรรมและ จริยธรรมอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการขาดสมดุลทั้งจิตใจและวัตถุ ความสำนึกต่อส่วนรวมลด น้อยลง^๒ ทำให้สังคมมีค่านิยมให้ความสำคัญและแสวงหาเงินทองอำนาจมากกว่าให้ความสำคัญ ด้านจิตใจ สังคมจึงเสื่อมโทรมลงประสบปัญหามากมาย การปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจึงควรเกิดขึ้นในสังคม^๓

จากประเด็นสภาพสังคมดังกล่าวทำให้แนวคิด “จิตอาสา” มีความสำคัญมากขึ้น อันจะ สร้างประโยชน์ก่อให้เกิดการพัฒนาทางสังคม การปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อ ตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดจากภายใน “จิตอาสา” เป็น การให้และช่วยเหลือสังคม และได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้งอก งามขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชนตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้าง เข้าใจผู้อื่นร่วมกัน^๔ จิตอาสา (Volunteer Spirit) เป็นแนวคิดและกระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลอื่นหรือสังคมเพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา หรือพัฒนาสังคม ด้วยความเสียสละ ความสมัครใจ ความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน หรือสิ่งของอื่นใด^๕ ตามหลักการในพระพุทธศาสนา สามารถเรียกบุคคลผู้มีจิตอาสาว่า “เป็น

^๒ กัณฑ์จรี แสงการ, “การศึกษากิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เขตภาคใต้ตอนบน”, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช, ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (มิถุนายน ถึง กันยายน ๒๕๖๑): ๘๔.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, โครงการอาสาทำความดี, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://dcc.onde.go.th/single-post-project/๘/โครงการอาสาทำความดี> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕].

^๔ พิไลวรรณ บุญล้น, แรงจูงใจการทำงานจิตอาสาตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคคล หลากหลายอาชีพในสังคมไทย, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๔): ๗๙.

^๕ พิเชษฐ์ ศรีสุข, จิตสาธารณะ : คื่นความยั่งยืนสู่มนุษยชาติ, วารสารวิชาการแพรวา กาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘): ๖๔.



ปรกติปฏิบัติ”^๖ คือ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพราะเป็นบุคคลผู้มีจิตใจที่ดีเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น และมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ทุกข์ยากลำบากส่วนตน หรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะบั่นทอนความตั้งใจที่มีมาตั้งแต่เบื้องต้นได้ ถ้าหากไม่มีจิตใจที่มั่นคงต่อการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างแน่วแน่

ในยุคการสื่อสารเทคโนโลยีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดสื่อใหม่มากมาย โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต การเสพข้อมูลข่าวสารจากสื่อโดยขาดการคิดวิเคราะห์ และความรู้เท่าทันสื่อทำให้เด็ก และเยาวชนซึมซับแบบแผนในการใช้ชีวิตพฤติกรรม ค่านิยม สื่อใหม่อันทันสมัยในโลกดิจิทัลไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่อำนวยความสะดวกให้กับจังหวะการใช้ชีวิต ซึ่งเด็ก และเยาวชนที่เติบโตมาพร้อมเทคโนโลยีในโลกดิจิทัลสมัยใหม่ (Digital Generation) จึงมีมุมมองเกี่ยวกับโลกสังคม และวัฒนธรรม แตกต่างออกไป^๗ รวมทั้งการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของเขากับผู้อื่นผ่านโลกดิจิทัล ซึ่งสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อเกิดใหม่ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และขยายตัวอย่างกว้างขวาง การติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นวิธีการสื่อสารที่มีความสำคัญที่กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจมากที่สุด เนื่องจากผู้ใช้สามารถโต้ตอบ (Interact) กับผู้ที่ตนสื่อสารได้ทันที (Real time) ทั้งภาพ และเสียงทำให้การติดต่อผ่านอินเทอร์เน็ตมีลักษณะโลกเสมือนมีตัวตนจริง^๘

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมายังพบว่า เยาวชนสังคมไทยได้บริโภคข่าวสารจากสื่อออนไลน์จนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันสถานการณ์สื่อในปัจจุบัน พบว่า การใช้สื่อใหม่ผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ เป็นช่องทางสำคัญที่ส่งผลให้เยาวชนได้สำรวจ เรียนรู้ตนเอง และมีส่วนสร้างค่านิยมทางสังคมเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากเยาวชนสามารถเข้าถึง และใกล้ชิดกับสื่อใหม่มากที่สุด ส่งผลทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการถูกหลอก กลั่นแกล้งทางออนไลน์ และการทำผิดกฎหมาย นอกจากนี้พบว่ายังมีพฤติกรรมการบริโภคสื่อใหม่เกินความพอดี ขาดสติและสมาธิ ขาดการคิดวิเคราะห์ และจิตสำนึกลดน้อยลง อาทิ มักเสพสื่อโฆษณาสิ่ง

^๖ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒๓.

^๗ พิชิต วิจิตรบุญรักษ์, **สื่อสังคมออนไลน์: สื่อแห่งอนาคต (Social Media: Future Media), วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔): ๙๙.

^๘ กมลาศ ภูวนาธิพงษ์ และคณะ, “ค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยายูริยาการของสามเณร”, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐): ๔๓.



ที่ไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสุขภาวะของเยาวชน^๔ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของสื่อในปัจจุบัน มีสัมพันธ์ต่อค่านิยมและพฤติกรรมการใช้ชีวิตของเยาวชนยุคปัจจุบันอย่างยิ่ง

จากประเด็นความสำคัญและปัญหาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลุ่มเยาวชนวัยรุ่น เป็นวัยที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตและสร้างอัตลักษณ์ตัวตน เป็นช่วงวัยปรับพฤติกรรมแบบเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่ตามที่สังคมยอมรับภายในกรอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ด้วยการส่งเสริมและปลูกฝังกระบวนการของการเกิดขึ้นแห่งจิตอาสาและการทำกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่เสมอ โดยผู้วิจัยได้บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักจิตวิทยาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเยาวชน โดยมุ่งศึกษากระบวนการปลูกฝังและพัฒนาความเป็นจิตอาสาให้กับกลุ่มเยาวชน ผ่านกิจกรรมที่ได้ออกแบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะจิตอาสาเพื่อส่วนรวม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ เจตคติและพฤติกรรมของเยาวชน มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาผ่านกระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยาที่เหมาะสมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมพัฒนาเยาวชนให้มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม นำไปสู่การพัฒนาเยาวชนต้นแบบจิตอาสาและสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาทั้งรูปแบบออนไลน์ (online) ผ่านสื่อสร้างสรรค์ เช่น Tiktok Facebook และ เครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ ทำประโยชน์เพื่อสังคม ส่วนรวมและประเทศชาติต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอผลพัฒนาและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ตามรูปแบบ Mixed Methods Experimentnal Design .ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณในลักษณะการวิจัยกึ่งทดลอง ดังนี้

ระยะที่ ๑ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูล จากตำรา หนังสือ บทความวารสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต และการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาที่มีประสบการณ์การจัดกิจกรรม จำนวน ๔ รูป/คน ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา จำนวน ๔ คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิต

^๔ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม, อุบลมภ์ ชมภู, “พุทธวิถีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๔๖๒.



อาสา จำนวน ๕ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสร้างสรรค์ จำนวน ๔ คน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เทคนิควิเคราะห์แบบ 6'C Technic Analysis

๒) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพตามขั้นตอนดังนี้

(๑) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ได้ตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ Face Validity โดยอาจารย์ผู้ควบคุมคุณภาพและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน การใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา ความเหมาะสมทางวิชาการ ความเหมาะสมจำนวนข้อคำถาม ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) มีค่าระหว่าง ๐.๘๕-๑.๐๐

(๒) ยกร่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ (๑) ท่านคิดว่า ความสำคัญของจิตอาสา ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างไร และควรมีคุณลักษณะอย่างไร (๒) ท่านคิดว่าแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดจิตอาสา (๓) วิธีทางพัฒนาความเป็นจิตอาสาเป็นอย่างไร (๔) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการการ สร้างรูปแบบเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา (๕) การสร้างรูปแบบ เยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ควรเป็นอย่างไร

(๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ รูป/คน ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) มีค่าระหว่าง ๐.๘๕-๑.๐๐

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล (๑) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒) เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ สาร นิพนธ์ วารสาร เอกสาร ที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนว พุทธจิตวิทยา และ (๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ พร้อมรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิค วิเคราะห์แบบ Triangulation Technic เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัด กลุ่มข้อมูลเนื้อหาเป็น ๓ รูปแบบได้แก่ (๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) (๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) และ (๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation)

ระยะที่ ๒ วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง นำรูปแบบไปทดลองใช้กับ กลุ่มตัวอย่าง ประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนว พุทธจิตวิทยา โดยวัดผลก่อนและหลังการทดลอง

๑) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๒-๓ โรงเรียนวัดพุทธไธ ศวรชัย ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๐ คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์คุณสมบัติ ได้แก่ (๑) ผู้สมัครมีจิตอาสาเข้า ร่วมโครงการ (๒) นักเรียนสามารถทำกิจกรรมนอกเวลาเรียนได้ (๓) ผู้ปกครองลงนามยินยอมใน หนังสือจริยธรรมในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน



๒) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือในการทดลอง ได้แก่ กิจกรรมในรูปแบบ
ๆ และ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะเยาวชนจิตอาสาตาม
แนวพุทธจิตวิทยา สมุดบันทึกเพื่อบันทึกความดีจิตอาสา และการสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม
ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือ ๒ ส่วน คือ

(๑) เครื่องมือในการทดลอง ได้แก่ การพัฒนากิจกรรมในรูปแบบแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน
โดยผู้วิจัยพัฒนาแนวทางการสร้างกิจกรรมในรูปแบบมาจากงานวิจัยของกมลศ ภูวนาธิพงศ์และ
ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ มาเป็นแนวทางในการร่างรูปแบบ ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม คือ ๑)
กัลยาณมิตรดี ๒) การรับรู้ความสามารถของตน ๓) จิตอาสา คืออะไร ๔) รู้เท่าทันใจ รู้เท่าทันสื่อ
๕) เสริมสร้างทักษะใหม่บนโลกโซเชียล ๖) สร้างเครือข่ายจิตสำนึกดีเพื่อชุมชน โดยวัตถุประสงค์
ของรูปแบบเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา

การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ โดยการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและ
กิจกรรมต่าง ๆ เชิงสร้างสรรค์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม โดยหาดัชนีความ
สอดคล้อง (Item-Objective Congruence Indexes หรือ IOC) จำนวน ๑๒ ข้อปรับปรุงแก้ไข
เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ผ่าน IOC มีค่าระหว่าง ๐.๘๐ – ๑

(๒) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะจิตอาสาตามแนว
พุทธจิตวิทยา เพื่อใช้วัดคุณลักษณะจิตอาสา จำนวน ๓๐ ข้อ โดยผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้นมา
ใหม่ มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา เป็นมาตรประมาณค่า ลิเคิร์ต
(Likert scale) ๕ ระดับ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา
(Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผลประเมิน
ค่าความสอดคล้องมีค่า ๐.๘๐ – ๑.๐๐ นำไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ชั้นปีที่ ๒-๓ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน ๓๐ คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้
ค่าเชื่อมั่น(Reliability) ทั้งฉบับเท่ากับ .๙๑๗

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อ
สร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๒-๓
โรงเรียนวัดพุทธไธสวรรัย ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือในการวิจัย คือ คุณลักษณะเยาวชนจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยา
สมุดบันทึก เพื่อบันทึกความดีจิตอาสาในระยะเวลา ๑ เดือน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้ ร้อยละ(percentage) ค่าเฉลี่ย
(mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลการ
ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยใช้สถิติ Paired-Samples t-test วิเคราะห์เปรียบเทียบ
คะแนนเฉลี่ยและความแตกต่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มตัวอย่าง



๔. ผลการวิจัย

๔.๑ คุณลักษณะของเยาวชนจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยา

พบว่า คุณลักษณะจิตอาสาสามารถปลูกฝังและส่งเสริมเยาวชนให้มีใจเป็นจิตอาสาได้หลายวิธี โดยพบผลยืนยันจากข้อมูลเชิงคุณภาพคุณลักษณะของจิตอาสาโดยการบูรณาการหลักไตรสิกขา สังคหัตถ์ ๔ และโยนิโสมนสิการ มีสร้างคุณลักษณะของเยาวชนจิตอาสา ผ่านกิจกรรมพัฒนาจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ กล่าวได้ว่า “จิตอาสา” จะมีลักษณะเดียวกันกับจิตสำนึก ตระหนักถึงคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติมีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม การทำงานจิตอาสา จึงเป็นการอาสาทำด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวมไม่หวังสิ่งตอบแทน และด้านการพัฒนาเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างเยาวชนจิตอาสา ประกอบด้วย หลักธรรม ได้แก่ ๑) สังคหัตถ์ ๔ คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจกัน ๒) โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด วิเคราะห์ การพิจารณาเรื่องต่างๆ โดยใช้ปัญญา หรือเป็นการฝึกใช้ความคิด คิดอย่างมีระเบียบรู้จักคิดวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ จนเกิดปัญญา โดยเฉพาะวิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยปลูกฝังคุณธรรม และ ๓) ไตรสิกขา คือ การฝึกฝนและศึกษาพัฒนากาย วาจา ใจ และปัญญา เพื่อขจัดกิเลสให้ ออกจากจิตใจของตนได้ โดยเฉพาะการมีอิทธิพลศึกษา เป็นต้น

สำหรับงานวิจัยนี้ได้นำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้บูรณาการในกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบจิตอาสา และสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะเยาวชนจิตอาสา โดยมีองค์ประกอบของศีล สมาธิ และปัญญา สรุปได้ดังนี้

คุณลักษณะด้านศีล หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจาในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และทางสังคม ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย วาจา โดยรู้จักแยกแยะพิจารณาการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ รู้จักพิจารณาเลือกรับรู้อย่างมีสติ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

คุณลักษณะด้านจิตใจ หมายถึง ความรู้สึก ทศนคติความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันที ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดีงามอยู่ตลอดเวลา การฝึกฝนคุณภาพของจิตใจคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงามให้เป็นจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อ เสียสละเพื่อส่วนรวม

คุณลักษณะด้านปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรมด้านปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยอันจะทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปตามแนวทางเหตุผล พิจารณารู้เท่าทันการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สามารถนำมาเสนอถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ผ่านสื่อสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม



๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา

สรุปการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา นั้นได้มีการระดมการพัฒนา ได้แก่ การร่างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาฯ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐาน ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างรูปแบบ นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดดำเนินการของรูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ได้แก่ระยะที่ ๑ จัดอบรมกิจกรรม ๒ วัน และ ระยะที่ ๒ โครงการจิตอาสาสื่อสร้างสรรค์ในชุมชน ๓๐ วัน โดย โดยระยะที่ ๑ มีการจัดอบรมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วยข้อมูลหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้/ จุดมุ่งหมาย/วัตถุประสงค์/การออกแบบกิจกรรม/ การปฏิบัติกิจกรรม/ เทคนิคสำคัญที่ดำเนินกิจกรรม/ผลลัพธ์ที่ได้รับ/ผลลัพธ์ ด้านระยะที่ ๒ มีการทำกิจกรรมของพัฒนารูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วยข้อมูล จุดมุ่งหมาย/วัตถุประสงค์/ การออกแบบกิจกรรม/ กระบวนการในการทำกิจกรรม และผลลัพธ์ที่ได้รับ ซึ่งจากการปฏิบัติการทดลองทำกิจกรรมนั้น ทำให้เกิดรูปแบบของจิตอาสา ประกอบด้วย ขั้นตอนทั้งหมด ๖ ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ ๑ : การพัฒนาการเป็นกัลยาณมิตรดี ขั้นที่ ๒ : การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน ขั้นที่ ๓ การพัฒนาด้านความเป็นจิตอาสา ขั้นที่ ๔ : การพัฒนาการรู้เท่าทันใจ รู้เท่าทันสื่อ ขั้นที่ ๕ : การพัฒนาการเสริมสร้างทักษะบนโลกโซเชียล และขั้นที่ ๖ : การพัฒนาการสร้างเครือข่ายจิตสำนึกดีเพื่อชุมชน ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาทั้ง ๖ ขั้น เป็นการเน้นการพัฒนาบุคคลในเรื่องของจิตอาสาโดยใช้สื่อสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการ ไม่เพียงเน้นการพัฒนาในบุคคล แต่ยังเป็นการใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดส่งเสริมเรื่องราวดี ๆ กิจกรรมที่เน้นการส่งเสริมศีลธรรมสู่สังคมอีกด้วย

๔.๒ ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่าคุณลักษณะเยาวชนจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยาในภาพรวมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในการใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา พฤติกรรมจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยาของกลุ่มเยาวชนด้านคุณลักษณะด้านศีล คุณลักษณะด้านจิตใจ และคุณลักษณะด้านปัญญา มีคะแนนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้แล้วผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า เยาวชนได้ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นทีมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับเพื่อนในทีม ได้ฝึกตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างสื่อออนไลน์, ความมีวินัยในตนเองในการไปลงพื้นที่ ความตรงต่อเวลา อดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา นอกจากนี้ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้ทำความดี ได้ร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทำให้ชุมชนน่าอยู่

เยาวชนได้เรียนรู้สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง คือ ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อผู้อื่น มองเห็นความทุกข์ ความกล้าแสดงออก การเข้าสังคม และขัดเกลาจิตใจให้มีความอ่อนโยน

สรุปประเด็นภาพรวมดังนี้ เยาวชนได้เรียนรู้ความหมายของจิตอาสาเยาวชน พบว่า จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีจิตใจที่เป็นสาธารณะ เป็นการช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ๒) บุคคลที่เป็นจิตอาสาที่เยาวชนถือเป็นตัวอย่าง หรือต้นแบบ พบว่า พระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ พระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๑๐ พ่อแม่ คุณครู เพื่อน และศิลปินที่ตนเองชอบ ๓) สิ่งที่ได้รับรู้จากการเป็นจิตอาสา ได้แก่ ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อผู้อื่น มองเห็นความทุกข์ ความกล้าแสดงออก การเข้าสังคม และขัดเกลาจิตใจให้มีความอ่อนโยน การทำงานเป็นทีม ๔) ความตั้งใจที่จะนำประสบการณ์ที่ดีจากการเข้าร่วมกิจกรรมไปใช้ ได้แก่ ถ่ายคลิปวิดีโอกิจกรรมในชุมชน และนำไปเผยแพร่ออนไลน์และรณรงค์ให้คนหันมาเป็นจิตอาสาเพิ่มมากขึ้น

๕. อภิปรายผล

การพัฒนาแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา สามารถอภิปรายผลตามข้อค้นพบการวิจัยดังนี้

จากผลการวิจัยที่พบว่า คุณลักษณะสำคัญของเยาวชนจิตอาสาตามแนวพุทธจิตวิทยา คือ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการได้แก่ คุณลักษณะด้านศีล คุณลักษณะด้านจิตใจ คุณลักษณะด้านปัญญา ตามกระบวนการเรียนรู้ขั้นพัฒนาตามหลักไตรสิกขา การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา สามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการเรียนรู้โดยนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งเยาวชนได้เรียนรู้ผ่านตัวแบบที่มีอิทธิพล ก็คือ บุคคลในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองหรือคุณครู ถ้าต้องการสอนให้เยาวชนมีหัวใจจิตอาสาและจิตสาธารณะแล้ว ก็ควรที่จะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องของการเป็นจิตอาสา เช่น ช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส รู้จักใช้ และรักษาของส่วนร่วมต่าง ๆ และการดูแลรักษาความสะอาดบ้าน โรงเรียน และชุมชน เป็นต้น เป็นไป ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura)^{๑๐} ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ในการเรียนรู้โดยการผ่านตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิด และการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และเนื่องจากคนเรานั้นใช้ชีวิตในแต่ละวันในสภาพแวดล้อมที่แคบ ๆ ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็นโดยไม่มีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้องคนส่วนมากรับรู้เรื่องราวต่างๆ ของสังคม

^{๑๐} อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๕๐-๖๐.



โดยผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เยาวชนนั้นเรียนรู้ผ่านตัวแบบที่มีอิทธิพล ซึ่งตัวแบบที่มีอิทธิพลนั้นก็คือ บุคคลในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองหรือคุณครู ถ้าต้องการสอนให้เยาวชนมีหัวใจจิตอาสาและจิตสาธารณะแล้ว ก็ควรที่จะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องของการเป็นจิตอาสา เช่น ช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส รู้จักใช้ และรักษาของส่วนร่วมต่าง ๆ และการดูแลรักษาความสะอาดบ้าน โรงเรียน และชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบผ่านกระบวนการกลุ่มและประสบการณ์การทำจิตอาสาในชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ใหม่จากการลงมือปฏิบัติ ทำงานเป็นกลุ่ม มีโอกาสฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ อภิปรายผลกลุ่มร่วมกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และชันทอง วัฒนะประดิษฐ์^{๑๑} ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ หลักโยนิโสมนสิการ มีปัจจัยภายนอก คือ โปรโตไทป์ ได้แก่ หลักกัลยาณมิตร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ในโรงเรียน ช่วยติดตาม กระตุ้น สนับสนุน ให้คำปรึกษา ชี้แนะ ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความคิด เกิดการเรียนรู้ สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาการทำงานร่วมกัน สะท้อนจากการนำเสนอความคิดเป็นกลุ่ม การทำงานร่วมกัน สามารถออกแบบกิจกรรม วางแผนการปฏิบัติ โครงการได้ และสามารถนำเสนอวิธีคิดของตนเอง สะท้อนความคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม กล้าแสดงออกผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน

รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนจิตอาสาได้ หลังการทดลองเยาวชนมีคุณลักษณะจิตอาสาสูงขึ้นก่อนการเข้าร่วมทดลองกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกองค์ประกอบ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยาที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง ทำให้เกิดการพัฒนาจิตพิสัยที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยจินห์จุฑา ศุภมมงคล และ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์^{๑๒} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ๑) เยาวชนมีการใช้สื่อโซเชียลสร้างสรรค์ ใช้เวลามากเกินความจำเป็น ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เยาวชนรู้จักแยกแยะคุณและโทษ และมีการพัฒนาพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลอย่างสร้างสรรค์ ๒) กิจกรรมการใช้สื่อโซเชียลที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนได้แก่ กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ตามหลักไตรสิกขา และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

^{๑๑} กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับเยาวชน , *รายงานวิจัย*, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้า ๒๖๑.

^{๑๒} จินห์จุฑา ศุภมมงคล และกมลาศ ภูวนาธิพงศ์, “การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา”, *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์* ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): ๙๕-๙๖.

การใช้สื่อโซเชียล ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านปัญญา จิตใจ กายภาพ และสังคม และหลักภาวา ๔ การพัฒนาและแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกาย วาจา และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึกการใช้ความคิดอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)^{๑๓} ที่กล่าวว่า ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ จะต้องมียุคประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยไตรสิกขา คือ หลักการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม ที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา หรือให้เกิดตัวการศึกษาที่แท้ การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างปัญญา นำไปสู่อิสรภาพของชีวิต เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีร่วมกันในสังคมได้

จากผลวิจัยเชิงคุณภาพยังพบว่า เยาวชนมีความเข้าใจความหมายของจิตอาสาตระหนักถึงความสำคัญ เข้าใจว่าจิตอาสาไม่ใช่หน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง ต้องร่วมมือช่วยเหลือกัน เยาวชนได้มีโอกาสฝึกการทำงานร่วมกันเป็นทีมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับเพื่อนในทีม ได้ฝึกตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างสื่อออนไลน์ ความมีวินัยในตนเองในการไปลงพื้นที่ ความตรงต่อเวลา อดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา นอกจากนี้ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้ทำความดี ได้ร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทำให้ชุมชนน่าอยู่

สรุปได้ว่า จิตอาสาเป็นคุณลักษณะที่ดีและเหมาะสมกับบุคคลในยุคปัจจุบัน ดังนั้นควรส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกจิตอาสาต่อผู้อื่นและส่วนรวม จะช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นมนุษย์ที่ดีและมีคุณภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายจิตอาสาขยายวงกว้างในสังคมต่อไป

๖. องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา หากได้มีการนำไปเป็นต้นแบบ หรือถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ก็จะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคม ที่เหมาะสมกับยุคสมัยนี้คือการที่มีโซเชียลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๘-๕๓.



แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เกิดขึ้นมาจากการบูรณาการระหว่างหลักจิตวิทยาเข้ากับหลักพุทธธรรม เกิดกระบวนการที่ปัจจัยส่งเสริมและผานผ่านกระบวนการวิจัย เป็นองค์ประกอบหลักที่ผานกัน นำไปสู่การเกิดกระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา ๖ ขั้นตอน หรือหลัก 6D ได้แก่

ขั้นที่ ๑ : พัฒนาการเป็นกัลยาณมิตรดี (Development of friendly)

ขั้นที่ ๒ : พัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน (Development of one's efficacy)

ขั้นที่ ๓ พัฒนาด้านความเป็นจิตอาสา (Development of Volunteer)

ขั้นที่ ๔ : พัฒนาการรู้เท่าทันใจ รู้เท่าทันสื่อ (Development of instant literacy media literate)

ขั้นที่ ๕ : พัฒนาการเสริมสร้างทักษะบนโลกโซเชียล (Development of social skills development)



ขั้นที่ ๖ : พัฒนาการสร้างเครือข่ายจิตสำนึกดีเพื่อชุมชน (Develop community conscience network)

ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยการใช้กิจกรรมการสร้างสื่อสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนั้น สรุปได้

(๑) คุณลักษณะจิตอาสาด้านศีล คือ การช่วยเก็บบขยะและทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน เกิดทักษะร่วมกลุ่มทำงานจิตอาสากับเพื่อน

(๒) คุณลักษณะจิตอาสาด้านจิตใจ คือ การยินดีช่วยผู้อื่นด้วยความเต็มใจรู้สึกมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น การมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ในสังคม โรงเรียน ครอบครัว การคิดดี ทำดี พูดดี

(๓) คุณลักษณะจิตอาสาด้านปัญญา คือ คิดว่าการเป็นจิตอาสาทำให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำงานจิตอาสา ถ่ายทอด การทำความดีผ่านสื่อออนไลน์ อย่างถูกต้องและเหมาะสม

กระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา หากได้มีการนำไปเป็นต้นแบบ หรือถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ก็จะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคม ที่เหมาะสมกับยุคสมัยนี้คือการที่มีโซเชียลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๘. ข้อเสนอแนะ

๑. หน่วยงาน ผู้อำนวยการโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกันสร้างภาคีเครือข่ายในพื้นที่หน่วยงานรัฐในพื้นที่เช่น อบต. เครือข่ายคุณธรรมฯ เครือข่ายเยาวชน และวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกันสร้างเครือข่ายจิตอาสาเยาวชนสื่อสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาค เพื่อร่วมทำกิจกรรมจิตอาสา และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ แสดงความชื่นชมในการทำความดีของเยาวชนที่ร่วมทำกิจกรรมจิตอาสา และสร้างแรงจูงใจในการทำงานจิตอาสาผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ต่อไป

๒. จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีความสุขกับการเรียนรู้ใหม่ ๆ มีทักษะการใช้สื่อสร้างสรรค์ เผยแพร่คุณธรรมด้านจิตอาสาในชุมชนของตน ดังนั้น การนำรูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยาไปใช้บูรณาการกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน ตามแนวคิด “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลาเรียนรู้” โดยออกแบบกิจกรรมสอดคล้องบริบทของโรงเรียนและชุมชนด้วย เพื่อสร้างคุณลักษณะจิตอาสาให้กับเยาวชนต่อไป

๓. นำชุดกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมและออกแบบกิจกรรมปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมค่ายจิตอาสาส่งเสริมกิจกรรมให้เยาวชนไปบริจาคสิ่งของหรือทำกิจกรรมอาสา เป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดีส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาแบบยั่งยืนต่อไป



๔. งานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาประเด็นเกี่ยวกับเยาวชนต้นแบบจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อสามารถสร้างเสริมคุณลักษณะเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ได้ทุกองค์ประกอบและนำผลวิจัยมายืนยันประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาด้วยสื่อสร้างสรรค์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อนำไปสู่ขยายการสร้างเครือข่ายส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาทั้งเยาวชนในพื้นที่อื่น ๆ ด้วยวิถีวิทยาการวิจัยต่าง ๆ เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยและพัฒนา

บรรณานุกรม

- กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. ค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร.** ๕(๒), (๒๕๖๐, พฤษภาคม-สิงหาคม).
- กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับเยาวชน. **รายงานวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๖๑,
- กัณฑ์จรี แสงวงการ. การศึกษากิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เขตภาคใต้ตอนบน”. **วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**. ๑๐(ฉบับพิเศษ), (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๖๑).
- จิณห์จุฬา ศุภมงคล และกมลลาศ ภูวนาธิพงศ์. การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา. **วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ๖(๑), (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖.
- พิชิต วิจิตรบุญรักษ์. สื่อสังคมออนไลน์: สื่อแห่งอนาคต (Social Media: Future Media). **วารสารนักบริหาร**. ๓๑(๔), (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔).
- พิเชษฐ์ ศรีสุข. จิตสาธารณะ. คืบความยั่งยืนสู่มนุษยชาติ. **วารสารวิชาการแพรวกาพาสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์**. ๒(๒), (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๘).
- พิไลวรรณ บุญล้ำ. แรงจูงใจการทำงานจิตอาสาตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคคลหลากหลายอาชีพในสังคมไทย. **วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ๗(๑), (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๔).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีพิมพ์, ๒๕๕๙.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.



สายน้ำผึ้ง รัตนงาม, อุปถัมภ์ ชมภู. พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชนเขต กรุงเทพมหานคร. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ๖(๒), (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑).

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. โครงการอาสาทำความดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dcc.onde.go.th/single-post-project/8/โครงการอาสาทำความดี> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕].

